

Stembrowicz, Kazimierz

"Gieograficzeskaja srieda i istorija
Rossii. Koniec XV-seriedina XIX w.", A.
W. Dułow, Moskwa 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 76/3, 629

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

krystalizowanie się koncepcji systemu pomiestnego w końcu XV wieku na ziemiach nowogrodzkich, jego rozwój na innych obszarach Rosji (Twer, Moskwa, Wiaźma, Toropiec, Psków) oraz status społeczno-prawny pomieszczyka. Autor zapewne świadomie ograniczył wykład tylko do odzwierciedlonej w podtytule pracy „historiografii i problematyki”. Kompleksowe i szersze chronologicznie ujęcie tematu jest chyba zadaniem ponad siły jednego i w dodatku „cudzoziemskiego” badacza. A i tak podczas lektury tej interesującej publikacji nasuwa się szereg pytań, których autor nie formułuje. Ubogi dorobek historiografii polskiej w zakresie dziejów państwa Moskiewskiego wzbogacił się o nową, wartościową pozycję. Szkoda, że wydawnictwo poskąpiło miejsca na indeksy.

K. S.

A. W. Dułow, *Географическая смена и история России. Конец XV — середина XIX в.*, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1983, s. 255.

Autor, znawca geografii historycznej Rosji, przedstawia „podstawowe więzi pomiędzy społeczeństwem a przyrodą Rosji w ciągu długiego okresu stosunków feudalnych od czasu powstania scentralizowanego państwa rosyjskiego, podczas umocnienia ustroju pańszczyźnianego i narodzin stosunków burżuazyjnych” (s. 3). Główną uwagę poświęcił Rosji centralnej i nie pretendował do wszechstronnej analizy problematyki tytułowej. M.in. pominął dość istotną kwestię zależności pomiędzy specyfiką rozwoju poszczególnych regionów Rosji a właściwościami ich środowiska geograficznego. Książka przynosi bogaty materiał faktograficzny z tej dziedziny wiedzy. W jedenastu rozdziałach omówiono takie zagadnienia jak: środowisko geograficzne (przyroda, klimat, kłeski żywiołowe), wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności oraz jej zajęcia rolnicze i hodowlane, rzemieślnicze i przemysłowe, komunikację i transport, zmiany w środowisku geograficznym spowodowane działalnością gospodarczą, kształtowanie się tradycji ochrony przyrody oraz wpływ warunków naturalnych na prowadzenie działań wojennych. W rozdziale ostatnim autor syntetycznie przedstawił wpływ środowiska geograficznego na rozwój historii społecznej i politycznej Rosji koncentrując uwagę na — można powiedzieć — upośledzeniu pod tym względem Rosji w stosunku do państw Europy Zachodniej (gorsze warunki geograficzno-gospodarcze, długotrwały brak dostępu do mórz, wielkie terytorium, niska gęstość zaludnienia i in.). Sądy te przypominają bardzo poglądy w tej kwestii słynnego historyka rosyjskiego S. M. Sołowjewa. Niestety książka nie została zaopatrzona przez wydawnictwo w indeksy.

K. S.

S. O. Szmidt, *Российское государство в середине XVI столетия. Царский архив и лиевийе летописи иримиени Ивана Грозного*, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1984, s. 277.

Autor jest jednym z najlepszych znawców epoki Iwana Groźnego. Jego publikacje odznaczają się zawsze rzetelnością naukową, mocną podbudową źródłową i klarownością wykładu. Szmidt podejmuje tematy trudne, ważne dla zrozumienia podstawowych struktur społeczno-politycznych wczesnej historii nowożytnej Rosji. W ostatniej książce powraca do problematyki, którą zajmuje się od